

Дерев'янко Б. В.

*Державний ВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
доктор юридичних наук, доцент*

ВАЖЛИВІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ УСТАЛЕНОЇ ОПТИМАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Україна на сьогоднішній день єдиною серед 15 країн, що утворилися на основі республік колишнього СРСР, поряд із Цивільним кодексом має окремий Господарський кодекс (далі – ГК України). Наявність такого кодексу є першим кроком у відповідь на загострення протиріч у сучасних глобалізаційних процесах. Саме ГК України регулює відносини за участі комерційних та неприбуткових суб'єктів господарювання в усіх сферах економіки України. На основі норм ГК України та спеціального господарського законодавства визначаються права та обов'язки учасників господарських договірних та позадоговірних відносин. І саме положення господарських договорів та нормативно-правових актів, що спираються на норми ГК України, є відправною точкою при прийнятті рішення господарськими судами під час вирішення господарських спорів. Існування кодексу матеріального права класично вважається необхідною запорукою для ефективної реалізації норм кодексу процесуального права. Складно уявити ситуацію, за якої у країні був би наявний кримінально-процесуальний кодекс, але відсутній кодекс кримінальний. Але чомусь нормою для України була ситуація, коли за наявності Арбітражного, а пізніше – Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК України) був відсутнім кодекс господарський.

На початку 2000-х років безпосередньо перед прийняттям ГК України головним аргументом цивілістів проти цього було «нас Європа не зрозуміє». Але на сьогодні у переважній більшості країн Європи діють господарські кодекси. Частково відрізняються вони між собою предметом регулювання та назвою. Так, у ФРН діє Торговий кодекс ще від 10 травня 1897 року; в Австрії – Підприємницький кодекс та Кодекс корпоративного управління; у Чехії і

Словаччині – Торгові кодекси (у ЧССР діяв Господарський кодекс); у Франції – Торговий (Комерційний) кодекс; у Польщі, Монако, Іспанії, Португалії та деяких інших європейських країнах – торгові кодекси. Є відповідні кодекси й у багатьох неєвропейських країнах. А отже, аргумент окремих цивілістів про те, що через наявність ГК України правова організація України не відповідає європейським і світовим стандартам, не витримує критики.

Система арбітражних судів УРСР сформувалася більше 80 років тому. У 2001 році вони отримали назву господарських. Як і діяльність системи будь-яких державних органів законодавчої, виконавчої чи судової гілок влади, діяльність системи арбітражних, а пізніше господарських судів, піддавалася критиці і періодично реформувалася. Проте в цілому її можна назвати успішною. Для аргументації згадаємо, що за 23 роки незалежності України 22 рази здійснювалося призначення Прем'єр-міністрів. А з 1931 року до сьогодні працює сьомий голова Вищого господарського суду України. Через таку кількість можна їх усіх назвати: Красноступ Іван Якович – з 1931 по 1967 рік; Корчак Іван Іванович – з 1967 по 1987 рік; Матвєєв Юрій Геннадійович – з 1987 по 1989 рік; Притика Дмитро Микитович – з 1989 по 2006 рік; Демченко Сергій Федорович – з 2006 по 2010 рік; Татьков Віктор Іванович – з 2010 по 2014; Львов Богдан Юрійович – з 2014 року [1]. Із них Ю.Г. Матвєєв, Д.М. Притика, С.Ф. Демченко захищали докторські дисертації з господарського права, а В.І. Татьков – кандидатську дисертацію з господарського права. Саме до діяльності системи господарських судів під керівництвом останнього зараз висувуються претензії з боку громадськості, політиків, журналістів і правоохоронців. Але порушення виконавців, навіть задокументовані і доведені у встановленому законом порядку, не можуть бути підставою для скасування гарної ідеї, структури, державного органу, зокрема такого як Вищий господарський суд України або система господарських судів.

Чому про це доводиться говорити, – тому що зараз під час революційних змін у суспільстві, структурі органів державної влади, організації життя людей, векторі розвитку економіки та держави взагалі, які в більшості носять прогресивний характер (принаймні не хочеться думати, що Український народ знову помилився або був ошуканий), знову з'являються думки «під шумок»

відмінити ГК України, ліквідувати Вищий господарський суд України, зменшити перелік категорій спорів, підвідомчих господарським судам тощо.

ГК України та система господарських судів давно не дають спокою цивілістам. При цьому, якщо для окремих із них нападки на ГК України та усе господарсько-правове є «справою честі мундиру», то інші мають цілком матеріальні інтереси, що дозволять в умовах скасування певних норм ГК України окремим «потрібним» підприємствам чи їх об'єднанням отримати незаконну вигоду за рахунок держави чи інших добросовісних суб'єктів господарювання. Під час інформаційної, політичної, ідеологічної та прихованої фізичної війни проти України ослаблення правового регулювання економіки можна вважати диверсією.

У Російській Федерації (далі – РФ) протягом восьми десятків років існувала аналогічна українській система арбітражних судів, доки 5 серпня цього року Вищий арбітражний суд РФ було скасовано, а його функції передано утвореній у складі Верховного суду РФ Судовій колегії з економічних спорів, що складається із 30 суддів. Розгляд господарських (економічних) спорів у касаційному провадженні проводиться цією Судовою колегією, а наглядове провадження здійснюється Президіумом Верховного суду РФ.

Думається, що це не остання перемога потужного цивілістичного лоббі у РФ (стосовно потужності слід нагадати лише те, що Д.К. Медведев є кандидатом юридичних наук з цивільного права, хоча тема дисертації «Проблеми реалізації цивільної правосуб'єктності державних підприємств» повинна була розкриватися у межах господарського права). Скоріше за все російські цивілісти на цьому не зупиняться, а підуть до повного скасування арбітражних судів у судовій системі РФ.

Натхненні перемогою російських цивілістів, а також тимчасовими об'єктивними проблемами у роботі українських шкіл господарського права (особливо донецької школи), їхні українські колеги запропонували за аналогією із РФ скасувати Вищий господарський суд України як такий. У випадку реалізації в Україні «покращень» за російським зразком спочатку можна буде говорити про політичну або формальну перемогу, оскільки у РФ змінилося лише місце

перебування суддів Вищого арбітражного суду, а також було втрачено їх незалежність підпорядкуванням Верховному суду. Проте цей крок, якщо він буде зроблений в Україні, покладе початок іншим, більш радикальним, спрямованим на скасування не лише окремих статей, але й цілих глав у ГК України та ГПК України, а може й кодексів повністю.

Порівнюючи між собою рівень публічності у рішеннях, що приймаються суддями господарських та загальних судів, мимоволі задаєшся питанням «невже не видно, що рівень публічності у рішеннях, які приймаються суддею господарського суду, та рівень публічності у рішеннях, які приймаються суддею загального суду у цивільній чи кримінальній справі, не можуть бути навіть предметом порівняння?». Це все одно, що в математиці неможливо проводити порівняння з нулем, оскільки ділити на нуль неможна. Від рішення судді загального суду залежить доля однієї окремої людини та її близьких, а від рішення судді господарського суду – доля тисяч працівників і мільйонів громадян держави, в якій зареєстрований та працює той чи інший великий суб'єкт господарювання - учасник господарського спору. А тому не просто нерозумними, а скоріше злочинними виглядають думки, спрямовані на те, щоб судді загальних судів вирішували господарські (або економічні, як нещодавно почали казати цивілісти) спори.

Необхідно висловитися і стосовно аргументації цивілістів щодо реформування системи господарських судів. Одним із основних аргументів є наявність прикладу у РФ. Але на сьогодні стали очевидними нарешті і для України недоліки в організації регулювання економіки та суспільного життя сировинно-орієнтованої поліцейської держави РФ. А тому брати за зразок те, що є в РФ, можна, але лише після проведення комплексу об'єктивних досліджень незалежними експертами у галузях права та економіки. Тому таким аргумент є як мінімум поверховим і неперевіраним.

А отже, наявна на сьогодні система господарських судів України є усталеною, такою, що майже без серйозних нарікань працювала кілька десятиліть, спирається на норми кодифікованих актів господарського і матеріального, і процесуального законодавства. Ця система на сьогодні є оптимальною для

України, а тому якщо і потребує втручання, то шляхом часткового коригування «із застосуванням місцевого наркозу», а не радикального змінення «шляхом ампутації». Тим більше, не можна проводити кардинальні зміни законодавства, що визначає основи регулювання відносин в економіці та вирішення спорів, що можуть виникати між їх учасниками, під час їх фактичного функціонування в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Господарський суд [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%B4.

Деревянко Б.В. Важливість функціонування усталеної оптимальної системи господарських судів в Україні / Б.В. Деревянко // 10 років застосування Господарського кодексу України: сучасний стан та перспективи вдосконалення кодифікації: зб. доповідей науково-практичної конференції (14 листоп. 2014 р.). — Одеса: Юридична література, 2014. — С. 345—349.